

"SZÉKESFEHÉRVÁR, NEMZETI EMLÉKHELY FEJLESZTÉSE"
TERVPÁLYÁZAT

ÉPÍTÉSZETI MŰSZAKI LEÍRÁS

TARTALOMJEGYZÉK
A "SZÉKESFEHÉRVÁR, NEMZETI EMLÉKHELY FEJLESZTÉSE"
TERVPÁLYÁZATHOZ

- **Előlap**
- **Tartalomjegyzék**
- **Építészeti műszaki leírás**
  - A rehabilitáció célja
  - Elemzési szempontok
  - Műemlékvédelmi és építészeti szempontok: A székesfehérvári bazilika kérdésköre, tudomány és városkép
  - A tervezett funkciókról
  - Energiatudatos tervezési, városfejlesztési elvek
- **Terv és képanyag**
  - tabló_01: beépítési és környezetalakítási terv, m=1:250
  - tabló_02: a koncepció bemutatása
  - tabló_03: alaprajzok, m=1:200
  - tabló_04: metszetek, homlokzatok, m=1:200
  - tabló_05: látványtervek
  - tabló_06: látványtervek

ÉPÍTÉSZETI MŰSZAKI LEÍRÁS

A rehabilitáció célja:

A rehabilitáció célja a székesfehérvári bazilika romjainak megvédése, a rommező és a város kapcsolatának megtartása mellett. Olyan létesítményt tervezünk a Nemzeti Emlékhelyen, amely egyszerre zárt és nyitott, s amely megtartja a bazilika látványát a városképben, az élő városi utcán, s ugyanakkor lehetővé teszi, hogy az ásatási terület múzeummá fejlődjék.

A javasolt építészeti megoldás tekintettel van a fenntarthatóság és a gazdaságos üzemeltetés kérdéseire.

Elemzési szempontok:

A pályázat legfontosabb célkitűzése a műemléki épületegyüttes és romterület funkcionálisan átértelmezett, építészeti érzékeny átalakítása és bemutatása, ezért két, szempontsört állítottunk fel, s elemeztünk egymással párhuzamosan:

"A" elemzési csoport, a téma tartalmi meghatározása:

- elemeztük a bazilika maradványainak, valamint a Lux féle építményekkel lehatárolt területnek a tudományos tartalmát, műemléki jelentőségét.
- vizsgáltuk a területtel kapcsolatosan fölmerült igényeket, így a kőtár, a királycsontok elhelyezését illető, a Nemzeti Emlékhellyel kapcsolatos kegyeleti, valamint az egyházi igényeket. Rangsoroltuk őket, s meghatároztuk, melyeket igyekszünk a pályázatban foglalt megoldással kielégíteni, s melyek azok, amelyek későbbi érvényesülését a javaslatunk nem akadályozzák meg.
- elemeztük a romterületnek a városszerkezetben elfoglalt helyét, meghatároztuk annak városlakók tudatában élő értékét és a városképi értékét, hogy meghatározzuk, mennyire kívánjuk a mai helyzetet megváltoztatni.
- elemeztük, hogy a rom lefedése milyen új helyzetet hoz létre a romterületen, milyen perspektívát nyit a régészeti kutatásnak és milyen bemutatási lehetőségeket nyit meg.

A "B" elemzési csoport célja a megfelelő építészeti válasz megtalálása.:

- a helyszín építészeti arculatának (Lux épület, romterület, Érsekség, Főtér etc.) feltérképezése,
- a terület megközelítésének, belső közlekedésének újraértékelése,
- a lefedendő terület meghatározása,
- a legkisebb felületű letámasztást kívánó lefedés kiválasztása,
- az így létrejött térlefedés hasznosítása.

Műemlékvédelmi és építészeti szempontok: A székesfehérvári bazilika kérdésköre, tudomány és városkép

A székesfehérvári bazilika a középkori magyar királyság történetének kulcsfontosságú emléke, Fehérvár polgárai számára pedig a városokról alkotott kép központi eleme.

A bazilika romjainak első megformálója Lux Kálmán volt, akinek tervei szerint a romok felett évszázadok óta kialakult, s városi piactérként működő teret lesüllyesztették, az út és egy új városkapu kialakításával összefüggő városképpé formálták.

Olyan rommező alakult ki így 1938-ban, amely a nagy elődre, a Forum Romanumra emlékeztetett: megmutatta, hogy a régidők fölött járunk, fölhasította a város földjét, hogy letekinthessünk ezekbe a mélységekbe.

A feltárolt alapfalak, a bazilika határfalainak és pillértöredékeinek látványát, Lux szerény és mégis elegáns kerítésfalakkal vette körül, amelyeket kőtöredékek kiállítására használt. E töredékek együttesen szóltak arról a kézművességről, amely a hajdani templomot formálta, s érzékeltette, hogy tudásunk erről az épületről jóval nagyobb, mint amennyit a látvány közvetlenül elmond. Az ásatási terület keleti határát alkotó árkádsor harmonikus keretbe foglalta a bazilika látványát, s a Szent István szarkofágja számára épített középső cella a múlt iránti tiszteletet, s a rom szakralitását is kifejezte.

Mintegy harminc évvel később új feltárások kezdődtek, amelyek a bazilika számos részletét hozták napvilágra: Szent István és Szent Imre sírját, a királyi trón, vagy a kanonoki stallumok alapját, az egykori hajót a szentélytől elválasztó lettner egyes részleteit, belső lépcsőket, vörös márvány lapokból, mozaikokból, vagy épp mésztöredékekből készített padló- és falrészleteket, sírokat és síremlékek faragványait, a királyok koronázó és temetkezési helyének fontos tanújeleit.

Az ásatásokat a város lakói évtizedeken át láthatták, annak eredményeiről újságok és előadások tudósítottak, a tudható azonban nem vált láthatóvá, mert a feltárt részleteket visszatakarta, s legfeljebb egy-egy újabb műkölap, vagy fűfolt érzékeltette helyüket.

Az ásatások nemcsak a bazilika elsüllyedt részleteiről tudtak meg újat, hanem a föld fölé került részletek állapotáról is: az eső, a hó, a fagyok folyamatosan pusztították a fennálló falakat és pillérek, s ezen a mégoly gondos rész-restaurálások sem segíthettek.

E kettős tapasztalat: az értékes részletek számának növekedése, s egyidejű pusztulása érlelte meg azt az elhatározást, hogy a romokat le kell fedni.

A lefedett bazilika épület, amely nem láthatóvá tesz, hanem eltakar, kikapcsolja a város látványából azt az elemet, amelyre Fehérvár önképe alapul. Ebből a tényből ered, hogy az új épületnek emlékeztetnie kell.

Az első, 1995-ös építészeti ötletpályázat legemlékezetesebb tervét Janáky István készítette. Arra a felismerésre épült, hogy a bazilika romjainak az alaprajz a legfontosabb és legtanulságosabb része. Janáky István ezért tornyot tervezett, amelyből a romterület jól áttekinthető, a romok védelmére pedig öszönként felállítandó és tavaszonként lebontandó szerkezeteket, amelyeket a legérzékenyebb részek fölé helyezendők.

Az 1995-ös pályázatot követően épült föl az első védőépület, Oltay Péter tervei szerint, amelyet a fehérvári közönség követelésére bontottak el. A példátlan ellenállást a védőtető modern, ipari látványa váltotta ki, bizonyítván, hogy a rommező tanulságokkal teljes képe mennyire szerves része a fehérváriak tudatának, s persze azt is, hogy régi és új forma között milyen éles különbséget tesznek. A régészek és művészettörténészek, miután kidühöngték magukat a védőépület építésekor okozott károk miatt, tapasztalták, hogy a romok lefedése valóban nyújt védelmet, s megállítja azok pusztulását.

A modern védőépület bontását követően új tervek születtek, amelyek a védőépületet a bazilikára emlékeztető történeti formájú építményekkel kívánták régiesíteni. Ezek – részleteiket illetően hiteltelenek lévén - kihívták a történészek kritikáját, s mert emlékműszerűen hatnak, a városképi megjelenésük se kielégítő.

A mi pályázatunk egyetért a pályázati kiírásban megfogalmazott két követelménnyel, s úgy kíván mindkettőnek eleget tenni, hogy szétválasztja őket.

A régészeti-műemléki követelményt olyan, a XI-XIV. századi bazilika teljes kiásott felületét lefedő védőtető elégíti ki, amely mindössze négy ponton támaszkodik a romterületre, a városképi kérdést pedig úgy oldja meg, hogy e tetőt magasan az utcán járók feje fölé emeli, s az utcán járóknak pedig betekintést ad a bazilika romjaira.

A betekintő felületek médiafalakkal váltakoznak, amelyeken a magyar királyok történetéről tudhatók mondhatók el változatosan, s közölhető mindaz, amit a bazilika történetéről a tudósok tudnak.

Az utcaképben így a lebegő szerkezet homloksíkja jelenik meg hangsúlyosan, magas ablakok és beszélő felületek változtatása ad homlokzatot.

A romok felett lebegő transzparens szerkezetet, mint virtuális múzeumot alakítottuk ki. A múzeum terei alkalmasak a meglévő és új kutatási eredmények bemutatására, vizualizációjára, melyet a virtuális interakció segítségével érünk el. Véleményünk szerint ez a folyamatosan fejleszthető, látszólagos világ alkalmas arra, hogy egyes tudományos fikciókat

ne örökérvényű igazsággént értelmezve mutassuk be. Amennyiben az újabb kutatások új eredményeket hoznak, a digitális világ átírható.

A megoldás harmadik eleme az utca üvegfelülete, amely láthatóvá teszi az eddig elfedett romrészeket, s tudatossá, hogy a régmúlt fölött járunk.

Olyan megoldást javasolunk tehát, amely továbbfejlesztése a Lux Kálmán által kialakított térbeli képzetnek, megtartja a bazilika-ásatás Forum Romanum szerű megjelenését, s csupán az óvás gesztusával egészíti ki azt. A tervezett védőtető a minimális támasz fölött szinte lebeg majd, s összetettségében is egyszerű szerkezetének látványa korunk technikai tudását is integrálja az új összképbe.

Tervünk az ötletpályázat szintjén kidolgozott. Továbbfejlesztésre alkalmas, de részleteiben nem befejezett.

Az építész dolga e továbbfejlesztés idején a védőépület függőleges zárásának megoldása, a múzeológusoké, hogy az ásatási területet értelmes múzeummá fejlesszék: induljon meg a romterület újbóli feltárása, szabaduljanak ki a visszatemetett építészeti részletek, hogy közöttük a múzeológus kollégák olyan járásokat alakítsanak ki, amelyekről ezek láthatók. A bazilika ásatási területe így múzeumi területté válhat, amelyen leletanyaggal és a múzeológia összes magyarázó-szemléltető eszközével bemutatható mindaz, amit az épületről tudunk, a média homlokzatokon pedig a középkori magyar királyok Fehérvárhoz kötődő története.

A tervezett funkciókról

A romterület lefedésével múzeumszerű létesítmény jön létre, amelynek bejárata, s a legszükségesebb kiszolgáló terei a beüvegezendő Lux féle árkádsorban kapnak helyet.

Energiatudatos tervezési elvek

A hagyományos és manapság már hazánkban is egyre jobban terjedő energiatudatos tervezési elvek, jelen esetben nem értelmezhetők. Az általunk tervezett „épület” hagyományos értelemben nem egy energiafaló létesítmény, hiszen nem egy termikus burokkal rendelkező hűtött-fűtött épületet terveztünk, ahol a cél az egész éven át biztosított $22^{\circ}\text{C} \pm 2^{\circ}\text{C}$ komforthőmérséklet (ez alól csupán a pénztár és a turisztikai információs pont kivétel). Sokkal inkább olyan átmeneti tereket hoztunk létre, melyeknél a cél, elsősorban a külső környezeti hőmérsékletnél valamivel kedvezőbb feltételek megteremtése. Ezek figyelembevételével a következő célokat tűztük ki:

- a téli légállapotnál legyen biztosítva a huzatmentesség és a környezeti hőmérséklethez képesti pár K° -os relatív melegebb légállapot,
- a múzeumi terekben a nyári légállapot ne haladja meg a környezet léghőmérsékletét,

- el kell kerülni a nyári időszakban a romterületen a direkt sugárzás okozta diszkomfortot,
- a létesítmény üzemeltetésének költségeit csökkenteni kell a helyszíni és épített adottságok figyelembevételével.

Ezeknek a céloknak az elérését a következő megoldásokkal terveztük:

- a Lux féle épület kedvező tájolását kihasználva az árkádokban kialakított üvegszerkezetek alsó és felső szegmensiben nyitható felületeket alakítunk ki keret nélküli kialakítással. Ezzel a nélkül, hogy az építészeti megjelenésbe vastag keretszerkezetekkel beleszólnánk, lehetővé tesszük a téli felmelegedést, míg nyáron a túlmelegedés elkerülésére biztosítani tudjuk a természetes szellőzést.
- Hasonló az elv a virtuális múzeum alapmodulját biztosító kubusok kialakításánál. Télen és az átmeneti időszakban, a mobil határolók segítségével, ezeket zárt tércsoportokká lehet szervezni. Nyáron a kubusokat meg lehet nyitni, ezzel a természetes szellőzés adta eszközökkel lehet a légcserét fokozni. Annak ellenére, hogy a tető felső üvegezése PV elemekkel és emalit raszterrel biztosít árnyékolást, szükségesnek látjuk az üvegfalak külső oldalán vízfátyol kialakítását a legmelegebb napokon. Kihasználva a víz párolgása következtében létrejövő hőelvonást, tovább tudjuk hűteni a belső tereket.
- A nyári időszakban a mobil határoló-szerkezetek árnyékolóként működnek a romterület ábrázolt része felett. Ez biztosítja a látogatók, vagy a különböző rendezvényeken részt vevők direkt napsugárzás elleni védelmét.
- A közel 2000m²-es üvegfedés PV elemekkel történő kiépítése ca. 35.000kWh éves energiatermelésével a létesítmény elektromos igényének jelentős részét tudja fedezni, amely egy közintézmény esetén igen fontos szempont.
- A területen a csapadékvíz gyűjtésével (ca. 1000 m³/a) fedezni lehet a vizesblokkok és a nyári adiabatikus hűtés vízszükségletét. Ezzel csökkenthető a közüzemi hálózatból vételezett vízszükséglet.

A beruházás nagy valószínűség szerint közpénzen történik. Jelentős támogatási intenzitás érhető el az energiatudatos és környezettudatos fejlesztések esetében. A régió adottságait is mérlegelve akár 60%-os támogatási intenzitás is elérhető, mely az általunk vázolt megoldásokat, gazdasági szempontokat figyelembe véve, a hagyományos technológiák elé helyezik. Így nem csupán a beruházási összeg, hanem az ennél sokkal jelentősebb üzemeltetési költségek is jelentősen csökkennek.

Amennyiben javaslatunk alapján lesz kialakítva a Nemzeti Emlékhely nem csupán egy flexibilisen használható a hely szellemiségét, történelmi rétegződését hűen tükröző létesítmény valósulhat meg, hanem egy mintaprojekt, mely hosszú távon sem terheli a közpénzen működő intézményi, önkormányzati háttérrel.